

Nr 182

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående utredning rörande de s. k. övnings- och yrkesämnenas ställning i merit hänseende.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist* (I: 29) och den andra inom andra kammaren av herr *Rydén* (II: 33), har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam utredning i syfte att med beaktande av i motionerna framförda synpunkter ge de s. k. övnings- och yrkesämnena en starkare ställning och högre meritvärde inom vårt skol- och utbildningsväsende.

Beträffande motiveringen för yrkandet får utskottet hänvisa till motionen I: 29.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över motionen av kanslern för rikets universitet, efter hörande av Stockholms högskolas rektorskonvent och övriga vederbörande, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, som i ärendet hört kollegienämnderna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, som berett högskolans lärarkollegium tillfälle att yttra sig i ärendet, skolöverstyrelsen, musikaliska akademiens styrelse samt akademien för de fria konsterna.

Stockholms högskolas rektorskonvent har anfört följande.

Konventet anser sig ur de synpunkter konventet har att beakta sakna anledning att yttra sig beträffande den i motionerna berörda frågan om övningsämnenas kompensationsvärde vid flyttning till realskolans näst högsta klass samt vid real- och studentexamen. Vad åter angår det andra i motionerna framförda huvudproblemet — att tillerkänna nämnda ämnen ett högre meritvärde vid intagning till universitet och högskolor — önskar konventet anmäla sin stora betänksamhet inför varje åtgärd, som kan befaras medföra en försämring i inträdesökandes förutsättningar att tillgodogöra sig kvalificerad teoretisk undervisning. Konventet är för sin del icke berett att tillstyrka motionernas förslag om en skyndsam utredning i syfte att ge de s. k. övnings- och yrkesämnena ett högre meritvärde vid intagning till universitet och högskolor. Konventet vill erinra om att såvitt konventet har sig bekant inom universitetskanslersämbetet f. n. pågår en översyn av gällande bestämmelser för intagning till universitet och högskolor. Det synes konventet mest ändamålsenligt att motionärernas förslag i denna del upptages till prövning i detta sammanhang.

Lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm har uttalat följande.

Anledning saknas att i yttrandet beröra andra ämnen än teckning och slöjd. Det är en obestridd pedagogisk erfarenhet särskilt på de tidigare studierna av undervisningen i naturvetenskapliga, medicinska och odontologiska ämnen, att de elever som äger god färdighet i teckning har lättare för att vid behov åskådliggöra sina anteckningar från meddelad undervisning. Därmed har de studerande ökade möjligheter att mera intensivt och bestående införliva kunskapsstoffet med sitt vetande. Härtill kommer, att det inom vissa delar av undervisningen kan åläggas de studerande att medelst rekonstruerande teckningar visa att de riktigt och rätt uppfattat förhållanden och situationer av anatomisk, patologisk och allmänt klinisk natur. Även om färdigheterna i slöjd under skoltiden måste anses i mycket liten utsträckning kunna ge upplysning om elevernas lämplighet för en fortsatt akademisk utbildning till tandläkare, är givetvis, vilket motionärerna också synes ha haft i tankarna, allt som kan öka den blivande tandläkarens händighet till nytta för hans framtida kliniska yrkesutövning. Vid operationer med stundom en mängd olika instrument i patientens mun ställes stora krav på att tandläkaren är stadig på handen och besitter god styrka i hand och fingrar. Såsom nödvändig del i tandläkarens yrkesskicklighet ingår vidare förmåga att modellera, såväl när det gäller att rekonstruera tand- och bettskador som när fråga blir om att bygga upp ersättningar för förlorade delar av tuggapparaten m. m.

Lärarkollegiet, som finner frågan om övningsämnenas ställning och meritvärde inför fortsatt yrkesutbildning väl värd beaktande, anser sig emellertid böra avvakta resultatet av eventuell utredning, innan slutlig ställning tagges till frågan, i vilken mån betyg i hithörande ämnen bör tillmätas betydelse i den hårda konkurrensen om inträde till den på vetenskaplig grund och klinisk erfarenhet vilande undervisningen vid tandläkarhögskolorna.

Sakkunniga, tillkallade inom universitetskanslersämbetet för översyn av gällande bestämmelser rörande tillträdet till medicinska studier m. m., ha framhållit följande.

1958 års läkarutbildningskommitté har i sitt första betänkande, Antagningen av medicine studerande m. fl. (SOU 1951: 4), behandlat frågan angående sambandet mellan studentbetyg och studie- resp. yrkeslämplighet. Efter att ha hänvisat till ett flertal utredningsresultat kommer kommittén till den uppfattningen, att det råder positivt samband mellan betygen i studentexamens läroämnen och framgången i medicinska studier.

Vid av de sakkunniga företagen undersökning i samband med överarbetningen av bestämmelser rörande tillträde till medicinska studier ha samma resultat erhållits. Någon liknande undersökning av sambandet mellan betygen i studentexamens övningsämnen och lämplighet för medicinska studier föreligger så vitt bekant icke.

De sakkunniga vilja ej förneka, att manuell skicklighet är av betydelse inom vissa medicinska specialiteter, men anse, att det ovan påpekade sambandet mellan betygen i studentexamens läroämnen och studieframgångar vid medicinsk utbildning är så klart dokumenterat, att det icke erfordras någon utbyggnad innebärande att hänsyn även skulle tagas till betyg i övningsämnen. Detta skulle vara motiverat endast under den förutsättningen, att det genom noggranna utredningar kunde visas, att korrelationen mellan be-

tygen i övningsämnen och lämpligheten att bedriva medicinska studier vore större än den ovannämnda beträffande läroämnena. Enligt de sakkunnigas uppfattning synes det föga sannolikt, att så skulle vara förhållandet.

Inom vissa andra utbildningsvägar exempelvis till gymnastikdirektör eller arkitekt torde övningsämnena enligt de sakkunnigas uppfattning däremot vara av viss betydelse.

Kanslern för rikets universitet har anfört huvudsakligen följande.

I de inom universitetskanslersämbetet tillkallade sakkunnigas uppdrag angående översyn av gällande bestämmelser rörande tillträde till medicinska studier får anses ligga skyldighet att undersöka och avväga såväl de teoretiska som de praktiska ämnenas ställning i merithänseende. Uppdraget är visserligen begränsat, så att det formellt endast avser tillträdesbestämmelserna i fråga om medicinska studier. Det torde emellertid vara givet, att de sakkunnigas utredning och ställningstagande komma att bli vägledande vid bedömningen av motsvarande problem vid en del andra högskolor, t. ex. tandläkarhögskolorna. Det har sålunda visat sig, att å en i samband med de sakkunnigas arbete hållen konferens med representanter för andra spärade utbildningslinjer livligt intresse uttalats från olika håll för den pågående utredningen.

Under hänvisning till det sagda och till vad som anförts i de avgivna yttrandena får jag sammanfattningsvis som min mening uttala, att någon särskild utredning i det av motionärerna angivna syftet icke är påkallad i fråga om de lärosäten, som är ställda under mitt överinseende.

Kollegienämnden vid tekniska högskolan i Stockholm har avgivit följande yttrande.

Enligt § 76 högskolestadgarna skall urvalet bland de inträdessökande till teknisk högskola ske med hänsynstagande till såväl skicklighet i de för undervisningen vid högskolan grundläggande ämnena som ock beskaffenheten och omfattningen av praktisk utbildning samt av kunskaper i språk. För sökande till avdelningen för lantmäteri och till studieriktningen för utbildning till lantbruksingenjör vid avdelningen för väg- och vattenbyggnad vid tekniska högskolan i Stockholm skall hänsyn jämväl tagas till kunskaper i biologi med hälsolära.

Enligt för närvarande gällande föreskrifter tillämpas vid värderingen av meriter hos sökande som avlagt studentexamen följande.

Sedan betygen översatts i siffertal, bildar man en summa av betygen i vart och ett av ämnena matematik, fysik och kemi — matematikbetyget multipliceras därvid med 2 samt betygen i fysik och kemi med 1,5 — samt betyget i teckning och i svensk skrivning. För sökande till avdelningen för lantmäteri och till avdelningen för väg- och vattenbyggnad, studieriktningen för utbildning till lantbruksingenjör, lägges härtil dessutom enligt vissa regler betyg i biologi med hälsolära. Till den sålunda erhållna summan lägges vissa poäng för betyg i språk. Viss poäng erhålles även för teknisk praktik och för fullgjord värnplikts- och reservofficersutbildning. För närvarande pågår genom Överstyrelsens försorg en översyn av intagningsbestämmelserna.

Undervisningen i de grundläggande ämnena och i de grundläggande delarna av de tekniska ämnena vid de tekniska högskolorna måste — med hänsyn till den pågående utvecklingen inom industrin — få allt större betydelse. Industrins behov av högskoleingenjörer med kvalificerade teore-

tiska kunskaper synes oavbrutet stegas. Det är därför av ännu större vikt än tidigare att vid antagning av studerande vid högskolan de sökandes kvalifikationer att tillgodogöra sig en krävande teoretisk utbildning tillmätas avgörande betydelse. Med hänsyn härtill förefaller det uteslutet, att man, vid en eventuell ändring av intagningsbestämmelserna, skulle öka det relativa värdet av de sökandes betyg i s. k. övningsämnen.

Vid den fortsatta utredningen om ändrade bestämmelser rörande urvalet bland de inträdessökande måste hänsyn tagas till ett stort antal faktorer och vid fastställande av urvalsgrunder torde det vara ofrånkomligt att jämföra värdet av olika slag av meriter. Med hänsyn härtill och till vad som förut anförts rörande nödvändigheten att väsentligen taga hänsyn till de sökandes möjligheter att tillgodogöra sig krävande teoretisk utbildning synes det icke motiverat att särskilt utreda i vad mån meritvärdet av betyg i s. k. övningsämnen kan höjas för sökande till de tekniska högskolorna.

Åberopande det anförda får kollegienämnden sammanfattningsvis framhålla att ur de tekniska högskolornas synpunkt skäl för bifall till motionen icke föreligger.

Kollegienämnden vid Chalmers tekniska högskola har framhållit följande.

På den i motionen uppdragna frågan om övnings- och yrkesämnenas principiella ställning på skolschemat och dessa ämnens kompensationsvärde vid flyttning inom skolan finner kollegienämnden ej anledning att ingå. Frågan synes böra lösas internt inom den allmänbildande skolans ram. De olika ämnenas vikt kan givetvis göras till föremål för omvärdering och arbetet med reformer i detta avseende torde pågå, bl. a. inom 1957 års skolberedning, som har att ta ställning till grundskolans framtida utformning. Härmed sammanhänger också det större frågekomplexet om betygssättning och kunskapsredovisning inom skolan, varvid man har att balansera behovet av fasta kunskaper med önskemålet att bereda plats inom skolschemat för estetiska och praktiska ämnen av allmänbildande karaktär.

Att det inom skolans ram fästes största vikt vid att eleverna bibringas ett tillräckligt mått av fasta kunskaper för att utan onödigt tidsutdräkt kunna övergå till olika högre utbildningsanstalter, finner kollegienämnden angeläget.

Inom det tekniska utbildningsområdet är det regel, att yrkes- och övningsämnen i viss utsträckning beaktas för inträde till olika utbildningsanstalter. Ju mer teoretiskt kvalificerad utbildningen är, desto nödvändigare är det dock, att de sökande vid inträdet besitter tillräckliga teoretiska kvalifikationer. Att förutom mycket höga krav på betyg i vissa kunskapsämnen även kräva betyg i för utbildningen perifera övningsämnen, finner kollegienämnden icke möjligt.

Kollegienämnden, som finner de av motionären framförda synpunkterna beaktansvärda, finner dock icke skäl tillstyrka, att en särskild offentlig utredning tillsättes för att utreda i motionen upptagna spörsmål. Redan arbetande utredningar synes ha på sina program att ta hänsyn till de synpunkter, som motionären önskar få beaktade.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna har — med överlämnande av de ovannämnda yttrandena från kollegienämnderna vid tekniska högskolan i Stockholm och vid Chalmers tekniska högskola — för egen del ut-

talat, att överstyrelsen, såvitt gällde överstyrelsens verksamhetsområde, icke funne skäl föreligga för en sådan utredning, som avsåges i de förevrande motionerna.

Lärarkollegiet vid lantbrukshögskolan har anfört följande.

Lärarkollegiet får med anledning härav anföra att, såvitt angår lantbrukshögskolan, antagningsbestämmelserna utformats med hänsyn till de speciella krav som den fortsatta utbildningen vid högskolan ställer på de studerande. Lärarkollegiet finner det naturligt att man vid antagning av studerande vid en högskola, där det är fråga om fortsatt högre utbildning grundad på teoretiska studier, bedömer de sökande efter deras betyg i olika ämnen. Därutöver fordras för inträde vid högskolan viss praktisk utbildning, som är speciellt inriktad på agronomernas blivande yrkesverksamhet. Nuvarande inträdesbestämmelser för lantbrukshögskolan har tillkommit efter ingående utredningar, varvid hänsyn tagits till behovet av såväl teoretisk som praktisk förutbildning, och några ytterligare överväganden synes därför enligt lärarkollegiets uppfattning för närvarande ej behöva göras i detta avseende.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök har, med överlämnande av lärarkollegiets uttalande åberopat detsamma som eget yttrande.

Skolöverstyrelsen har anfört följande.

En av skolans viktigaste uppgifter är att fostra samhällsdugliga medborgare. Att rätt avväga de olika skolämnenas roll i denna fostran är en ständigt aktuell fråga. Lämpligheten av den nu gällande uppdelningen i läro- och övningsämnen har diskuterats i olika sammanhang, bl. a. av 1940 års skolutredning, som uttalade sig för att övningsämnena borde i viss utsträckning äga kompensationsvärde i studentexamen och vid flyttning till högre ring samt vid intagning i gymnasiet.

I Allmänna anvisningar för undervisning och fostran på skolans högre stadier (Skolöverstyrelsens skriftserie nr 41) har överstyrelsen liksom i tidigare sammanhang starkt understrukt de praktiska och estetiska ämnenas ökade betydelse för individ och samhälle och den roll de med hänsyn därtill bör spela i skolan. Överstyrelsen har också övervägt frågan om meritvärdering av vitsorden i de s. k. övningsämnena. I skrivelse av den 20 januari 1955 har infordrats yttrande i denna fråga från kollegierna vid läroanstalter med rätt att anställa real- och studentexamen. 233 av de 234 tillfrågade kollegierna ansåg, att vitsord i övningsämnena på ett eller annat sätt borde tillmätas kompensationsvärde.

Bl. a. på grundval av detta material fullföljer överstyrelsen utredningen av övningsämnenas och de praktiska läroämnenas kompensationsvärde och räknar med att inom kort kunna framlägga konkreta förslag i ärendet.

Den sålunda inom överstyrelsen pågående utredningen synes till vissa delar täcka den av motionärerna begärda. Vidare måste åtskilliga av de i motionerna framförda synpunkterna komma att behandlas inom 1957 års skolberedning respektive inom gymnasieutredningen. Med hänsyn härtill finner överstyrelsen icke för närvarande skäl föreligga för tillsättande av en specialutredning av det slag, som anges i motionerna.

Musikaliska akademiens styrelse har — under erinran om att styrelsen

i yttrande den 31 augusti 1959 till 1957 års skolberedning, särskilt beträffande musikens ställning i skolan, starkt kritiserat den i dagens läge föråldrade, opraktiska och för kulturlivets utveckling på längre sikt skadliga uppdelningen av skolans ämnen i två kategorier med olika kompensationsvärde — uttalat, att styrelsen ville i alla delar livligt instämma i motionärernas yrkande.

Akademien för de fria konsterna har framhållit huvudsakligen följande.

De båda motionerna redogör kortfattat för övnings- och yrkesämnenas ställning i skolan i merithänseende. Utvecklingen har snarast inneburit en försämring för dessa ämnens läge. Det gäller först och främst i fråga om antalet timmar på schemat. En viss minskning har här inträtt. Trots åtskilliga uttalanden till övnings- och yrkesämnenas förmån har inte heller deras värde i förhållande till läroämnen förbättrats. Till att börja med gäller detta inom skolan, där övnings- och yrkesämnenas kompensationsvärde vid flyttning står långt under läroämnenas. Också vid intagning till högre läroanstalter bedöms oftast betygen i övnings- och yrkesämnen på ett oförmånligt sätt.

Akademien vill instämma i den karakteristik, som motionärerna ger av övnings- och yrkesämnenas ställning. Speciellt vill akademien understryka, att de ämnen, som förmedlar den estetiska fostran, inte på långt när uppnått en säker och av alla parter respekterad position i skolan.

Under lång tid har värdet av den estetiska fostran framhävts från flera håll. Det har inte bara rört sig om enstaka förslag till förbättring av något ämnes läge utan en verklig ideologi, väl underbyggd av psykologiska och pedagogiska erfarenheter och inriktad på utomordentligt väsentliga personlighetsdanande mål. En brett upplagd presentation av dessa idéer, förenad med en rad konkreta förslag, inryms i utredningen *Konstbildning i Sverige* (SOU 1956: 13). Denna utredning har helt bevarat sin aktualitet. Akademien delar den helhetssyn på den estetiska fostran, som präglar detta betänkande.

De talrika deklARATIONERNA till förmån för en intensifierad estetisk fostran inom skolan har hittills inte lett till några som helst resultat. Den nämnda utredningens förslag har helt negligerats. Även om skolväsendets utveckling f. n. är synnerligen svår att överblicka, kan några linjer skönjas. De innebär en förstärkt ställning för vissa kärnämnen, framför allt språk och matematik. Det är hög tid, att en förändring inträder i detta avseende, innan den nya skolan definitivt fixerats i former, som tar ringa hänsyn till den estetiska fostran. Det behövs omedelbara och mycket medvetna kraftanstängningar för att ge den estetiska fostran en mer central position i skolans liv.

Det råder ingen tvekan om att de nämnda motionerna tar upp centrala frågor. Om betyg i övningsämnen ges ett högre värde, förbättras också dessa ämnens ställning, och de får större möjligheter att hävda sig både inom skolan och i förhållande till andra läroanstalter. Det är här också fråga om reformer av relativt begränsat omfång, som varken åsyftar någon total förändring av skolans arbete eller kräver ökade kostnader.

De lärare, som undervisar i övningsämnen, har sedan länge en synnerligen gedigen utbildning. Som exempel kan nämnas, att teckningslärarna numera har fyraårig utbildningstid samt att flertalet, som vinner inträde vid teckningslärarinstitutet, tagit studentexamen. Kraven på förbättrad ställning för t. ex. teckningsämnet vilar således på en säker grund: lärarna

i ämnet har en kompetens, som utan tvekan är jämförbar med en lägre akademisk examen. Det kan snarast sägas, att det råder en motsats mellan den långa och kvalificerade lärarutbildningen och det ganska ringa värde, som inom skolväsendet tillmätts ett ämne som t. ex. teckning. De förändringar, som påyrkas, kan således inte bara stödjas med allmänna hänvisningar till ämnets värde. Det finns redan en lärarkår, som är väl skickad att bära ett större ansvar.

De medel motionärerna önskar använda för att främja övningsämnenas innebär således, att betygen tillmätts större värde. Därmed aktualiseras givetvis frågan om betygsättningens berättigande i dessa ämnen. Det har från flera håll sagts, att en stramare betygsättning och därav följande gradering av eleverna skulle äventyra den fria och spontana aktiviteten t. ex. under teckningstimmar. Andra har starkare framhåvt, att också övningsämnenas bör meddela kunskaper och färdigheter av sådant slag, att de verkligen kan betygsättas.

Här finns således en viktig pedagogisk skiljelinje. Det bör emellertid framhåvas, att möjligheterna är goda att förena de två synsätten. Med en viss differentiering inom klassens ram kan med säkerhet både friheten tillgodoses och vissa elevers önskan villfaras, att deras resultat skall betygsättas efter klara, överallt gångbara normer.

Det är således akademiens uppfattning, att de båda motionerna om utredning rörande de s. k. yrkes- och övningsämnenas ställning i merithänseende berör ett verkligt kärnproblem. Genom välmotiverade men jämförelsevis begränsade reformer kan mycket väsentliga resultat uppnås och en successiv förstärkning av övningsämnenas position påbörjas.

Akademien vill med största eftertryck instämma i den hemställda om skyndsamt utredning, vari de nämnda motionerna utmynnar.

Utskottet finner de i motionerna anförda synpunkterna beaktansvärda. Av den ovan lämnade redogörelsen framgår emellertid bland annat *dels* att kanslern för rikets universitet — under hänvisning till inom kanslersämbetet pågående sakkunnigutredning rörande tillträdesbestämmelserna i fråga om medicinska studier m. m. — icke funnit någon särskild utredning påkallad beträffande de lärosäten, som äro ställda under kanslerns överinseende, *dels* att en översyn av intagningsbestämmelserna till de tekniska högskolorna för närvarande pågår genom överstyrelsens för de tekniska högskolorna försorg, *dels* att inträdesbestämmelserna för lantbrukshögskolan tillkommit efter ingående utredningar, varvid hänsyn tagits till behovet av såväl teoretisk som praktisk förutbildning, och att några ytterligare överväganden enligt lärarkollegiets vid lantbrukshögskolan och styrelsens för högskolan uppfattning icke för närvarande erfordras i detta avseende, *dels* ock att skolöverstyrelsen ej mindre meddelat, att inom överstyrelsen pågår utredning av övningsämnenas och de praktiska läroämnenas kompensationsvärde och att överstyrelsen räknar med att inom kort kunna framlägga konkreta förslag i ärendet, än även påpekat, att åtskilliga av de i motionerna framförda synpunkterna komma under bedömning av 1957 års skolberedning samt gymnasieutredningen.

På grund av vad ovannämnda remissmyndigheter sålunda upplyst anser utskottet sig icke böra tillstyrka bifall till motionärernas yrkande om en särskild skyndsam utredning i ärendet. Utskottet förutsätter emellertid att skolöverstyrelsen snarast möjligt framlägger sina förslag på grundval av inom överstyrelsen verkställd utredning angående övningsämnenas och de praktiska läroämnenas kompensationsvärde samt att 1957 års skolberedning respektive gymnasieutredningen beakta de problem, som avhandlats i motionerna i den mån dessa falla inom området för ifrågavarande utredningars bedömande. Utskottet utgår vidare från att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på de i motionerna berörda spörsmålen och vidtager de åtgärder i ärendet, som Kungl. Maj:t kan finna påkallade.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att motionerna I: 29 och II: 33 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 22 november 1960

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Einar Persson, Birger Andersson, Axel Johannes Andersson, Thun, Bergman, Holmqvist, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Edström, Sundin, Kaijser, Källqvist och Thorsten Larsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Petterson i Degerfors, Jansson i Kalix, Persson i Växjö, Ståhl, Karlsson i Olofström, Nilsson i Göingegården, fröken Olsson, herrar Blidfors, Hansson i Skegrie, fröken Karlsson, herr Larsson i Hedenäset, fröken Vinge och herr Helén.